

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY

Electronic Scientific and Practical Journal

2025 / 6

@QMI_Institut

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225 - uy

www.kstu.uz
www.ojs.qmii.uz

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

3-jild
6-son
noyabr, 2025

November 2025
Volume 3
Number 6

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY
Electronic Scientific and Practical
Journal

ISSN: 3030-315X

ojs.qmii.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi o'rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Mas'ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Qarshi davlat texnika universiteti

Texnik muharrir:

F.F.Haqqulov, PhD

Qarshi davlat texnika universiteti

*Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda
jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.*

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko'chasi 225-uy

Tel.: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@qmii.uz

"Innovatsion iqtisodiyot" ilmiy - amaliy
O'zbekiston elektron jurnali ta'lim, fan va
innovatsiyalar Respublikasi Oliy vazirligi
huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi**
rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli
qarori bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

**Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar
nashr etiladi:**

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko'rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

*Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal
Universitet, Rossiya)*

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

*Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog'iston Respublikasi
Milliy fanlar akademiyasi)*

*Samandarzoda Iskandar Hakim - i.f.d., professor (SH.Shotemur nomidagi Tojikiston
agrar universiteti)*

*Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva
energetika instituti, Rossiya)*

*Voynash Sergey Aleksandrovich - i.f.n. dotsent (Qozon Volga bo'yi (federal)
universiteti)*

*Pulyayeva Valentina Nikolayevna - i.f.d. professor (Rossiya Federatsiyasi hukumati
qoshidagi moliya universiteti)*

*Morkovkin Dmitriy Yevgeniyevich - i.f.d. professor (Rossiya Federatsiyasi hukumati
qoshidagi moliya universiteti)*

*Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi
Milliy fanlar Akademiyasi)*

*Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat
universiteti)*

*Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Chupin Aleksandr Leonidovich - i.f.d., professor, (P.Lumumba nomidagi Rossiya
xalqlar do'stligi universiteti)*

*Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar
universiteti)*

*Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazarot
fanlari instituti)*

*Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot
universiteti)*

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Bozorov Orifjon Shodiyevich - t.f.n., dotsent

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Vaxabov Abduraxim Vasikovich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d. dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg'unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent

Xo'jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

Qishloq xo'jaligi mehnat bozorining o'ziga xos xususiyatlari va rivojlanish istiqbollari

Amonov Navro'zxon Saloxiddin o'g'li

Особенности рынка труда в сельском хозяйстве и перспективы его развития

Амонов Наврузхон Салахиддинович

Specific features and development prospects of the agricultural labor market

Navruzkhon Salokhiddinovich Amonov

Received: November 2, 2025 Revised: November 4, 2025

■ Accepted: November 8, 2025 ■ Published Online: December 1, 2025

- **Annotatsiya:** Mazkur maqolada Qashqadaryo viloyati misolida qishloq xo'jaligi mehnat bozorining o'ziga xos xususiyatlari va rivojlanish istiqbollari ilmiy asosda tahlil qilindi. Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qishloq xo'jaligi va bandlikka oid so'nggi farmonlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, shuningdek Mehnat vazirligi va Qishloq xo'jaligi vazirligining rasmiy statistik ma'lumotlari asos qilib olindi. Analiz jarayonida qishloq xo'jaligida bandlikning yuqori darajada mavsumiyliigi, yashirin mehnat shakllarining keng tarqalganligi, migratsiya oqibatida malakali ishchi kuchi yetishmovchiligi kabi muammolar aniqlangan. Maqola natijalari shuni ko'rsatadiki, qishloq xo'jaligi mehnat bozorini samarali rivojlantirish uchun bir qator omillar zarur: texnologiyalashuv jarayonlarini jadallashtirish, kasb-hunar ta'limini modernizatsiya qilish, yoshlar va ayollarning mehnat bozorida ishtirokini kengaytirish hamda hududiy resurslardan oqilona foydalanish. Shu asosda Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligi bandligini barqarorlashtirish, aholi daromadlarini oshirish va mehnat unumdorligini yuksaltirish imkoniyati mavjud.
- **Kalit so'zlar:** Mehnat bozori, qishloq xo'jaligi, bandlik, migratsiya, Qashqadaryo, islohotlar, rivojlanish istiqbollari.
- **Аннотация:** В статье подробно рассматриваются особенности рынка труда в сельском хозяйстве на примере Кашкадарьинской области. Исследование опирается на новейшие указы Президента Республики Узбекистан, постановления Кабинета Министров, а также официальные данные Министерства труда и Министерства сельского хозяйства. В ходе анализа выявлены ключевые проблемы: высокая степень сезонности занятости, распространенность неформальных форм труда, а также нехватка квалифицированных кадров в результате миграционных процессов. Результаты исследования показали, что эффективное развитие сельскохозяйственного рынка труда требует ускорения процессов технологизации, модернизации профессионального образования, расширения участия молодежи и женщин в трудовой деятельности и рационального использования региональных ресурсов. Эти меры позволят стабилизировать занятость в аграрной сфере Кашкадарьи, повысить доходы населения и увеличить производительность труда.
- **Ключевые слова:** Рынок труда, сельское хозяйство, занятость, миграция, Кашкадарья, реформы, перспективы развития.

- **Abstract:** This article provides a detailed analysis of the specific characteristics and development prospects of the agricultural labour market in the Kashkadarya region. The study is based on recent Presidential decrees, Cabinet of Ministers' resolutions, and official data from the Ministry of Labour and the Ministry of Agriculture of Uzbekistan. The analysis identified major challenges such as the high seasonality of agricultural employment, the widespread presence of informal labour, and the shortage of skilled workers caused by migration. The results indicate that in order to ensure sustainable development of the agricultural labour market, several measures are essential: accelerating technological modernisation, reforming vocational education, increasing the participation of youth and women in the labour market, and making efficient use of regional resources. These steps can stabilise agricultural employment in Kashkadarya, raise household incomes, and improve labour productivity.
- **Keywords:** Labour market, agriculture, employment, migration, Kashkadarya, reforms, development prospects.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligi iqtisodiyotning tayanch tarmoqlaridan biri hisoblanib, mamlakat yalpi ichki mahsulotida sezilarli ulushni tashkil etadi. Sektor aholi bandligini ta'minlashda ham asosiy rol o'ynaydi. Davlat statistika qo'mitasining 2023-yilgi ma'lumotlariga ko'ra, mamlakat aholining qariyb 25 foizi qishloq xo'jaligida mehnat qiladi. Shuningdek, bu soha oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, eksport salohiyatini kengaytirish va hududiy rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega.

Qashqadaryo viloyati O'zbekiston qishloq xo'jaligi salohiyatida yetakchi hududlardan biri bo'lib, viloyat hududi umumiy ekin maydonlari va chorvachilik resurslari bo'yicha yuqori ko'rsatkichlarga ega. Paxtachilik, g'allachilik, sabzavotchilik va chorvachilik sohasi bu hududda bandlikning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi. Shu bilan birga, mehnat bozorida qator muammolar mavjud: mavsumiy bandlik tufayli ishchi kuchining barqaror daromadi ta'minlanmaydi; qishloq aholisi orasida yashirin bandlik darajasi yuqori; malakali mutaxassislar yetishmasligi esa mehnat unumdorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

So'nggi yillarda davlat darajasida qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish, yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish, shuningdek qishloq mehnat bozorini tartibga solish bo'yicha qator muhim hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 23-oktabrdagi PF-6096-sonli "Qishloq xo'jaligida bozor mexanizmlarini keng joriy etish va tarmoqni rivojlantirishning davlat siyosatini takomillashtirish to'g'risida"gi farmoni, 2021-yil 11-iyundagi PF-6221-sonli "2021-2030-yillarda O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi" qishloq xo'jaligi mehnat bozorini isloh qilishning huquqiy asosini mustahkamlab berdi. Shuningdek, Vazirlar Mahkamasining 2022-yilda

qabul qilingan qarorlari mehnat bozorida kasb-hunar ta'limini kuchaytirish va bandlik dasturlarini kengaytirishga qaratilgan.

Maqolaning maqsadi – Qashqadaryo viloyati misolida qishloq xo'jaligi mehnat bozorining xususiyatlarini o'rganish, mavjud muammolarni ilmiy asosda tahlil qilish va rivojlanish istiqbollarini belgilashdan iborat. Tadqiqot natijalari nafaqat hududiy, balki respublika miqyosida ham bandlik siyosatini takomillashtirishga ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Mehnat bozori tushunchasi iqtisodiyot nazariyasida keng o'rganilgan bo'lib, u ishlab chiqarish omillari orasida inson resurslari harakati va ularning qiymat munosabatlarini ifodalaydi. J. Keynes, A. Marshall, F. Xayek kabi klassik va neoklassik iqtisodchilar mehnat bozorining shakllanishida ishchi kuchi taklifi, ish haqi darajasi va bandlikning muhim o'rnini alohida ta'kidlagan. Xususan, Keynes o'zining mashhur "Umumiy nazariya" asarida mehnatga bo'lgan talab ko'proq investitsiya va iste'mol darajasiga bog'liq ekanini ko'rsatgan. Qishloq xo'jaligida mehnat bozori o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bu xususiyatlarning eng asosiysi – mavsumiylikdir. Agrar sohada ishchi kuchi ko'pincha yilning muayyan davrlarida yuqori talab qilinadi (masalan, ekish va yig'im-terim davrida), qolgan vaqtlarda esa talab kamayadi. Shu bois, ko'plab olimlar (Masalan, T. Schultz, "Transformatsion qishloq xo'jaligi nazariyasi"da) agrar mehnat bozorini "qisman bandlik bozori" sifatida ta'riflagan.

Markaziy Osiyo olimlari ham qishloq xo'jaligi mehnat bozorining o'ziga xos tomonlarini o'rgangan. Masalan, iqtisodchi olim H. Abdukarimov o'z tadqiqotlarida qishloq hududlarida yashirin bandlik yuqori darajada ekanini, bu esa rasmiy statistikada aks etmagan ko'plab mehnat

munosabatlarini yuzaga chiqarishini ta'kidlagan. Shuningdek, M. Tursunov va D. Karimovlarning ilmiy maqolalarida agrar sohada bandlikni diversifikatsiya qilish, ya'ni aholining bir qismini qayta ishlash sanoatiga, xizmat ko'rsatish sohasiga yo'naltirish zarurligi ko'rsatib o'tiladi.

Xalqaro tajribada, ayniqsa, Xitoy va Hindiston misolida, qishloq xo'jaligi mehnat bozorini tartibga solishda davlat dasturlari muhim o'rin tutadi. Xitoyda "Yangi qishloq rivojlanishi strategiyasi" asosida agrar hududlarda zamonaviy texnologiyalar joriy qilinishi ishchi kuchi samaradorligini oshirgan. Hindistonda esa "MGNREGA" dasturi orqali qishloq aholisi uchun davlat tomonidan kafolatlangan vaqtinchalik ish o'rinlari yaratilgan. Bu tajribalar O'zbekiston uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida mehnat bozorini tartibga solishga oid qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Jumladan, "Mehnat kodeksi" (yangi tahriri 2023-yil 30-apreldan kuchga kirgan), "Aholi bandligi to'g'risida"gi Qonun, Prezident farmonlari va Vazirlar Mahkamasining qarorlari qishloq xo'jaligi mehnat bozorini rivojlantirish uchun huquqiy asos yaratmoqda. Xususan, Prezidentning 2021-yil 11-iyundagi PF-6221-son Farmoni bilan tasdiqlangan ***"Qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi – 2030"*da bandlikni kengaytirish va zamonaviy kasb-hunar ta'limini yo'lga qo'yish ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Nazariy manbalardan foydalanish shuni ko'rsatadiki, qishloq xo'jaligi mehnat bozorida uchta asosiy yo'nalish muhim ahamiyatga ega:

1. Ishchi kuchining mavsumiy harakati va bandlikning barqarorligini ta'minlash.
2. Mehnat resurslarini qayta tayyorlash va kasbiy malakani oshirish.
3. Qishloq hududlarida iqtisodiy diversifikatsiya va xizmat ko'rsatish sohasini kengaytirish.

Shunday qilib, ilmiy adabiyotlar va amaliy tajriba shuni tasdiqlaydiki, agrar mehnat bozorida bandlikni samarali boshqarish uchun davlatning faol ishtiroki, normativ-huquqiy asoslar, zamonaviy ta'lim tizimi va texnologik yangilanish zarurdir.

■ TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda Qashqadaryo viloyati misolida qishloq xo'jaligi mehnat bozorining xususiyatlarini ilmiy tahlil qilishda kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy metodlari quyidagilardan iborat:

1. Statistik tahlil – Davlat statistika qo'mitasi (stat. uz), O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Mehnat vazirligi hamda Qishloq xo'jaligi vazirligining 2018–2023-yillarga oid rasmiy ma'lumotlari o'rganildi.

Ushbu ma'lumotlar asosida qishloq xo'jaligida band bo'lgan aholining dinamikasi, hududiy tarkibi va yosh-jins bo'yicha tuzilishi tahlil qilindi.

2. Taqqoslash usuli – Qashqadaryo viloyati mehnat bozori ko'rsatkichlari boshqa viloyatlar (masalan, Samarqand va Buxoro) bilan qiyoslab ko'rildi. Bu orqali hududiy tafovutlarni aniqlash, umumiy muammolar va noyob xususiyatlarni belgilash imkoniyati yaratildi.

3. Dinamik qatorlar tahlili – 2018–2023-yillar oralig'ida qishloq xo'jaligi mehnat bozorining o'sish va pasayish tendensiyalari o'rganildi. Bu jarayonda bandlikning mavsumiy tebranishlari, migratsiya oqibatida yuzaga keladigan o'zgarishlar va mehnat unumdorligidagi farqlar kuzatildi.

4. Normativ-huquqiy tahlil – qishloq xo'jaligi va mehnat bozoriga oid hujjatlar, jumladan:

- o O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 23-oktabrdagi PF-6096-son Farmoni,
 - o 2021-yil 11-iyundagi PF-6221-son Farmoni ("Qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi – 2030"),
 - o yangi tahrirdagi "Mehnat kodeksi" (2023-yil),
 - o "Aholi bandligi to'g'risida"gi Qonun (2020-yil)
- kabi asosiy hujjatlar tahlil qilindi. Bu mehnat bozorining institutsional asoslarini aniqlashga yordam berdi.

5. SWOT-tahlil – Qashqadaryo viloyati qishloq xo'jaligi mehnat bozorining kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlari baholandi. Ushbu usul hudud mehnat bozorining istiqbolli rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash imkonini berdi.

6. Sotsiologik kuzatuvlar va ikkilamchi ma'lumotlardan foydalanish – mahalliy hokimiyat organlari, ilmiy maqolalar va xalqaro tashkilotlar (FAO, ILO) ma'lumotlaridan foydalanildi. Bu yondashuv mavjud statistik ma'lumotlarni chuqurlashtirish va amaliy jihatlarni hisobga olish imkonini berdi.

Tadqiqot metodologiyasi kompleks yondashuvga asoslangan bo'lib, statistik ma'lumotlar, huquqiy manbalar va ilmiy adabiyotlarni uyg'un holda o'rganish orqali aniq xulosalar chiqarishga imkon yaratadi. Shu orqali maqolada nafaqat qishloq xo'jaligi mehnat bozorining mavjud holati, balki uning istiqbollari ham ilmiy asosda belgilab beriladi.

■ TAHLIL VA NATIJALAR

Qashqadaryo viloyati mehnat bozori respublika agrar sektorida muhim o'rin tutadi. Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda viloyatda umumiy aholining 47 foizi qishloq xo'jaligi bilan band bo'lgan. Bu ko'rsatkich respublika o'rtacha darajasidan (25 foiz) ancha yuqori. Bu holat hududning agrar yo'nalishga ixtisoslashganidan dalolat beradi.

1-jadval.

Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligida band aholining dinamikasi (2018–2023 yy.), ming kishi

YIL	QASHQADARYO VILOYATI	O'ZBEKISTON BO'YICHA JAMI	ULUSHI (%)
2018	496,2	3 750,50	13,2
2019	502,8	3 860,40	13
2020	514,1	3 920,70	13,1
2021	528,3	4 050,20	13
2022	540,7	4 160,80	13
2023	552,5	4 230,10	13,1

Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Mehnat vazirligi ma'lumotlari asosida.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, 2018–2023-yillar davomida Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligida band aholining soni yil sayin oshib borgan. Shu bilan birga, viloyatning respublika bo'yicha umumiy ulushi 13 foiz atrofida barqaror bo'lib qolmoqda.

Aholi tarkibi va bandlik xususiyatlari

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligida bandlarning 38 foizi ayollar, 62 foizi erkaklar hissasiga to'g'ri keladi. Bu esa gender tafovutlari mavjudligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mehnat bozoriga

kirayotgan yoshlar ulushi (18–30 yosh) 28 foizni tashkil etib, bu yoshlarning qishloq xo'jaligida faol ishtiroki hudud uchun muhim resurs hisoblanadi.

Qashqadaryo viloyatida mehnat bozorining muhim xususiyatlaridan yana biri – mavsumiylikdir. Masalan, paxta va g'alla yig'im-terimi davrida mehnatga bo'lgan talab 1,5–2 baravar ortadi, biroq qish faslida ishchi kuchiga ehtiyoj keskin kamayadi. Bu esa yashirin ishsizlik va vaqtinchalik migratsiyani kuchaytiradi.

2-jadval.

Qashqadaryo viloyatida mehnat migratsiyasi ko'rsatkichlari (2020–2023 yy.), ming kishi

YIL	TASHQI MIGRATSIYA (CHIQIB KETGANLAR)	ICHKI MIGRATSIYA (BOSHQA VILOYATLARGA)	QAYTIB KELGANLAR
2020	62,4	15,3	28,1
2021	67,8	16,2	31,5
2022	70,1	17,6	35,4
2023	73,5	18,9	38,2

Manba: Mehnat vazirligi, Bandlik agentligi ma'lumotlari asosida.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, Qashqadaryo viloyatida tashqi mehnat migratsiyasi yil sayin ortib bormoqda. Bu holat bir tomondan hududda ishchi kuchi yetishmasligiga, ikkinchi tomondan esa xorijdan qaytib kelganlar orqali yangi tajribalar kirib kelishiga olib kelmoqda.

Muhim kuzatuvlar

- Qishloq xo'jaligi bandligida mavsumiylik muammosi saqlanib qolmoqda.
- Ayollar bandligi nisbatan yuqori bo'lsa-da, ularning ko'pchiligi past malakali ishlar bilan shug'ullanadi.

- Yoshlar orasida bandlik ulushi yuqori, biroq malakali kadrlar yetishmasligi sezilmoqda.

- Migratsiya oqibatida viloyat mehnat bozorida salbiy demografik o'zgarishlar yuz bermoqda. Qashqadaryo viloyatida mehnat bozorining qishloq xo'jaligiga bog'liqligi yuqori darajada. Viloyat iqtisodiyoti agrar yo'nalishga ixtisoslashgan bo'lib, yalpi hududiy mahsulotning qariyb 35 foizi qishloq xo'jaligi hissasiga to'g'ri keladi.

3-jadval.

Qashqadaryo viloyatida bandlik tarmoqlar bo'yicha (2023 yil), %

TARMOQ	BANDLAR ULUSHI (%)
Paxtachilik va g'allachilik	42
Chorvachilik	28
Sabzavotchilik va bog'dorchilik	18
Boshqa (asalari, baliqchilik, xizmat)	12

Manba: Qashqadaryo viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, viloyat mehnat bozorining asosiy qismini paxtachilik va g'allachilik tashkil etadi. Shu bilan birga, chorvachilik va bog'dorchilik sohalarida ham bandlik salmog'i ortib bormoqda. Diversifikatsiya jarayonlari asta-sekin kuchaymoqda, biroq hali ham biryozlama agrar yo'nalish ustunlik qilmoqda.

Hududiy tafovutlar

Qashqadaryo viloyatining mehnat bozori hududlar bo'yicha notekis rivojlangan. Masalan, Qarshi va Koson tumanlarida bandlik ko'proq sanoat va xizmat sohasida shakllanayotgan bo'lsa, Mirishkor, Nishon, Kasbi va Muborak tumanlarida qishloq xo'jaligi asosiy bandlik manbai bo'lib qolmoqda.

4-jadval.

Qashqadaryo viloyati tumanlari bo'yicha qishloq xo'jaligida band aholining ulushi (2023 yil), %

TUMAN	BANDLIK ULUSHI (%)
Qarshi	38
Koson	41
Nishon	52
Mirishkor	55
Muborak	49
Kasbi	54
Shahrisabz	46
Dehqonobod	50

Manba: Qashqadaryo viloyati statistika boshqarmasi.

Ko'rinib turibdiki, ayrim tumanlarda (Mirishkor, Kasbi, Nishon) qishloq xo'jaligi mehnat bozorining asosiy qismini tashkil etadi. Bu esa hududiy notekislikni ko'rsatadi: ayrim joylarda xizmat ko'rsatish sohasi kengayib borayotgan bo'lsa, boshqalarida agrar tarmoq ustun bo'lib qolmoqda.

Mehnat unumdorligi va ish haqi

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligi sohasida o'rtacha ish haqi 2023-yilda 2,9 mln so'mni tashkil qilgan. Bu respublika o'rtacha ko'rsatkichidan (3,5 mln so'm) ancha past. Past ish haqi malakali ishchi kuchining boshqa hududlarga yoki xorijga migratsiyasini

kuchaytiruvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Grafik 2. Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligi ishchilari ish haqining dinamikasi (2019–2023 yy.), ming so'm

2019y. – 1850 ming so'm

2020y. – 2 050 ming so'm

2021y. – 2 400 ming so'm

2022y. – 2 650 ming so'm

2023 y. – 2 900 ming so'm

Izoh: so'nggi besh yilda ish haqi o'sib borsa-da, respublika o'rtacha darajasidan pastligicha qolmoqda.

Mehnat unumdorligi

Viloyatda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 2023-yilda 29,8 trln so'mni tashkil etib, 2018-yilga nisbatan 1,4 baravar oshgan. Shu bilan birga, mehnat unumdorligi (ya'ni ishlab chiqarilgan mahsulot hajmining bandlar soniga nisbati) respublika o'rtacha ko'rsatkichidan 12–15 foiz past bo'lib qolmoqda. Bu texnologiyalashuvning sustligi va malakali kadrlar yetishmasligi bilan bog'liq.

Natijalar tahlilidan asosiy xulosalar

1. Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligi mehnat bozorining asosiy xususiyati – agrar yo'nalishning ustunligi va mavsumiylik.
2. Hududiy tafovutlar sezilarli bo'lib, ayrim tumanlarda agrar sektor bandlikning 50 foizdan ortig'ini tashkil etmoqda.
3. O'rtacha ish haqi respublika ko'rsatkichidan past bo'lgani sababli malakali ishchi kuchining tashqi va ichki migratsiyasi yuqori.
4. Mehnat unumdorligi yetarli darajada o'sayotgan bo'lsa-da, samaradorlik pastligi agrar sohada zamonaviy texnologiyalarni joriy etishni talab etadi.
5. Ayollar va yoshlarning bandlikdagi ulushi ortib bormoqda, biroq ularning ko'pchiligi past malakali va mavsumiy ishlar bilan cheklanmoqda.

Olib borilgan tadqiqotlar natijalaridan ko'rinib turibdiki, Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligi mehnat bozorining rivojlanishida bir qator xususiyatlar va muammolar mavjud. Bir tomondan, hududning agrar potentsiali yuqori, mehnat resurslari salmoqli, qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi yildan-yilga ortib bormoqda. Ikkinchi tomondan esa, mavjud muammolar mehnat bozorining barqaror rivojlanishini sekinlashtirmoqda.

1. Mavsumiylik va yashirin ishsizlik

Qashqadaryo viloyati mehnat bozorida kuzatiladigan eng muhim muammo – mavsumiylik. Paxta va g'alla yig'im-terimi davrida ishchi kuchiga talab keskin ortadi, biroq qish faslida bandlik pasayadi. Bu jarayon natijasida qishloq aholisi vaqtinchalik ishsizlikka duch keladi va migratsiya oqimiga qo'shilishga majbur bo'ladi. Yashirin ishsizlik ayniqsa yoshlar va ayollar orasida yuqori darajada.

2. Past ish haqi va malakali kadrlar yetishmasligi

Natijalar shuni ko'rsatadiki, viloyatda qishloq xo'jaligida ish haqi respublika o'rtacha darajasidan ancha past. Bu esa malakali mutaxassislarning boshqa hududlarga yoki chet elga chiqib ketishiga sabab bo'lmoqda. Malaka yetishmasligi esa mehnat unumdorligining pasayishiga sabab bo'ladi. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning sustligi ham bu jarayonni yanada murakkablashtirmoqda.

3. Gender va yoshlar bandligi

Ayollar va yoshlarning qishloq xo'jaligida bandlikdagi ulushi yuqori bo'lsa-da, ular asosan past malakali va mavsumiy ishlarda bandligi ko'rinmoqda. Bu esa mehnat resurslarining to'liq potentsialdan foydalanilmayotganini ko'rsatadi.

Ayollarni tadbirkorlik va kooperativlarga kengroq jalb qilish, yoshlarni zamonaviy agrotexnologiyalar bilan ishlashga o'rgatish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

4. Hududiy tafovutlar

Viloyat tumanlari o'rtasida mehnat bozorida sezilarli tafovut mavjud. Masalan, Qarshi va Koson tumanlarida xizmat ko'rsatish sohasi tez rivojlanayotgan bo'lsa, Mirishkor, Nishon va Kasbi tumanlarida agrar yo'nalish asosiy bandlik manbai bo'lib qolmoqda. Bu tafovut hududiy iqtisodiy siyosatda differensial yondashuvni talab qiladi.

5. Migratsiya oqibatlari

Qashqadaryodan tashqi mehnat migratsiyasi yuqori bo'lib, yil sayin ortmoqda. Bir tomondan, bu jarayon hududda ishchi kuchi taqchilligini yuzaga keltiradi, ikkinchi tomondan esa, xorijdan qaytib kelgan migrantlar orqali yangi tajriba, bilim va kapital oqimi shakllanadi. Shu sababli migratsiyani manfiy emas, balki ijobiy oqimga aylantirish muhim.

Muhokamadan chiqarilishi mumkin bo'lgan asosiy xulosalar:

1. Qashqadaryo viloyati qishloq xo'jaligi mehnat bozorida asosiy muammo – mavsumiylik va yashirin ishsizlik.
2. Past ish haqi va malakali kadrlar yetishmasligi soha samaradorligini pasaytiruvchi asosiy omil hisoblanadi.
3. Ayollar va yoshlar mehnat resurslarining katta qismini tashkil etadi, biroq ularning potentsialidan to'liq foydalanilmayapti.
4. Hududlar bo'yicha mehnat bozorining notekis rivojlanishi iqtisodiy siyosatda differensial yondashuvni talab qiladi.
5. Migratsiya oqimlarini to'g'ri boshqarish orqali xorijdan kapital va tajriba qaytarilishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligi iqtisodiyotning strategik tarmog'i hisoblanib, mehnat bozorida bandlikning salmoqli qismini ta'minlaydi. O'tkazilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, Qashqadaryo viloyati mehnat bozorining o'ziga xos xususiyatlari va muammolari mavjud. Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligi mehnat bozorining rivojlanish istiqbollari, eng avvalo, tarmoqning diversifikatsiyasi, ish haqi darajasini oshirish, malakali kadrlar tayyorlash va hududiy tafovutlarni kamaytirishga bog'liq. Shu yo'nalishda amalga oshiriladigan islohotlar nafaqat hududiy, balki respublika miqyosida ham agrar soha samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

1. Amonov Navro'zxon Saloxiddin o'g'li Qarshi davlat texnika universiteti doktoranti / Амонов Наврузхон Салахидинович докторант Каршинского

государственного технического университета /
Amonov Navrozhkhon Salokhiddin oğlu, postgraduate
student of Karshi State Technical University

► navruzamonov085@gmail.com

■ 0009-0001-4490-1463

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2020). "2020–2030 yillarda O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi to'g'risida"gi PQ–4851-son qarori. Toshkent.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2021). PF–6221-son Farmon "Qishloq xo'jaligini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari to'g'risida". Toshkent.
3. O'zbekiston Respublikasining "Mehnat kodeksi" (yangi tahrir). 2023-yil. Toshkent.
4. O'zbekiston Respublikasining "Aholi bandligi to'g'risida"gi Qonuni. 2020-yil 15-may. Toshkent.
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2019–2023). "O'zbekiston Respublikasida mehnat bozori ko'rsatkichlari" statistik to'plami. Toshkent: stat. uz.
6. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi. (2022–2023). "Qishloq xo'jaligi sohasi rivojlanishi va ishlab chiqarish hajmlari" statistik hisobotlari. Toshkent.
7. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2022). "Hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi ko'rsatkichlari" statistik ma'lumotnomasi. Toshkent.
8. Karimov, A. (2021). Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti va mehnat bozori rivojlanishining hududiy xususiyatlari. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti.
9. Ruzmetov, B., & Jo'rayev, M. (2020). "O'zbekiston agrar sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi". Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, №3, 45–52-betlar.
10. FAO (Food and Agriculture Organisation). (2022). Agriculture and Rural Employment in Central Asia: Country report on Uzbekistan. Rome.
11. ILO (International Labour Organisation). (2021). Labour Market Trends in Uzbekistan. Geneva.
12. Xolmatov, Sh. (2019). Qishloq xo'jaligida bandlik va mehnat resurslari boshqaruvi. Qarshi: QDU nashriyoti.

Inson kapitali
iqtisodiyoti

Экономика
человеческого
капитала

Economics of
human capital